

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційну роботу **Крупи Оксани Петрівни**

«Цифрова трансформація фестивалів у культурі Метавсесвіту: нові можливості та виклики», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 «Культурологія» з галузі знань 03 Гуманітарні науки

1. Актуальність теми дисертації. Сучасна епоха характеризується глибокою технологічною трансформацією, що охоплює всі сфери життєдіяльності людини, зокрема культуру та творчі індустрії. Одним із найяскравіших її проявів є поява та стрімкий розвиток Метавсесвіту – цілісного цифрового середовища, що конвергує фізичний і віртуальний світи. У цьому новому соціокультурному просторі, який називають метакультурою, відбувається радикальне переосмислення традиційних форм мистецької експресії, комунікації та участі, зокрема у сфері фестивалів і масових заходів. Фестивалі як важливі соціокультурні явища завжди слугували барометром суспільних змін і сьогодні вони тримають першість цифрової революції, активно інтегруючи інноваційні технології – від віртуальної та доповненої реальності до штучного інтелекту та Big Data. Це спричиняє появу принципово нових форматів: гібридних та повністю віртуальних івентів, які долають географічні бар'єри, трансформують досвід глядача та відкривають розширені можливості для творців. Однак паралельно з цим виникають і серйозні виклики: ризик втрати автентичності, емоційної глибини, локальної ідентичності та тілесного виміру фестивального досвіду та ін.

Актуальність дослідження зумовлена низкою чинників. Насамперед, в українській культурології відсутні комплексні дослідження, присвячені впливу метакультури та технологій Індустрії 4.0/5.0 на фестивальну практику. Наявні роботи часто обмежуються окремими аспектами, тоді як

системний аналіз нових можливостей, соціокультурних наслідків і викликів залишається недостатньо опрацьованим. Це створює умови для некритичних запозичень і ускладнює розроблення власних ефективних стратегій розвитку івент-індустрії в Україні. Розвиток цифрових і гібридних фестивалів має значний потенціал для демократизації культури, залучення молодшої аудиторії, збереження культурної активності в умовах кризових ситуацій (як-от пандемія чи воєнний стан). Водночас суспільство потребує розуміння того, як зберегти унікальність «живого» досвіду, автентичність та соціальну функцію фестивалів у цифрову епоху.

2. Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їхньої достовірності та новизни.

Наукова новизна дослідження є обґрунтованою і чітко сформульованою. Здобувачка послідовно доводить, що отримані результати становлять вагомий внесок у розвиток культурології. Ключові аспекти новизни становлять такі:

1) Вперше в українській культурології проведено комплексний аналіз цифрової трансформації фестивалів саме в контексті культури Метавсесвіту (метакультури). Це заповнює істотну прогалину, оскільки наявні роботи зазвичай обмежуються окремими аспектами (наприклад, використанням соцмереж або окремих технологій), не формуючи цілісного бачення нового соціокультурного поля.

2) Запропоновано та операціоналізовано креативну модель формування фестивального досвіду в мультикультурі на основі віртуального музичного івенту. Це практично орієнтований результат, що має прикладну цінність.

3) Введено та теоретично обґрунтовано концепцію «гіперфестивальної реальності», яка адекватно описує онтологію сучасного фестивального досвіду в умовах гібридизації.

4) Уточнено та доповнено низку підходів до аналізу фестивальної культури як міждисциплінарного поля, зокрема завдяки поєднанню інструментарію Digital cultural studies та Festival studies.

5) Доведено, що цифрові та гібридні фестивалі постають переважно як компенсаційний інструмент, який не здатний повністю замінити живий досвід, але підтримує комунікацію в умовах обмежень.

6) Аргументовано, що антицифрові стратегії (наприклад, фестивалі без смартфонів) є не запізнілою реакцією, а закономірною відповіддю на втрату перформативної автентичності, темпоральні зрушення та гомогенізацію культурного досвіду.

Отже, наукова новизна дисертації є цілком переконливою, багатоаспектною та підтвердженою конкретними результатами, що розширюють межі сучасних festival studies.

Достовірність наукових результатів можна визнати задовільною. Здобувачка застосовує комплекс методів, адекватних меті та завданням дослідження, що забезпечує перехресну валідацію даних. Обрана методологічна стратегія – міждисциплінарний синтез – є оптимальною для такого складного об'єкта дослідження. Застосування критичного технокультурного дискурс-аналізу дає змогу інтегрувати аналіз технологічних артефактів і соціокультурного дискурсу. Використання теорії Метавсесвіту формує достатню теоретичну основу для аналізу конвергенції реального та віртуального.

Джерельна база є ваговою, різноплановою, репрезентативною та охоплює: академічні джерела (285 найменувань), серед яких як класики соціогуманітаристики (Е. Дюркгайм, В. Тернер, Ж. Бодріяр, М. Фуко), так і сучасні міждисциплінарні дослідження з цифрової культури, івентменеджменту, соціології культури; емпіричний матеріал включає аналіз конкретних кейсів світових фестивалів (Coachella, Burning Man, Glastonbury тощо), українські дослідження і практики, які демонструють

розуміння локального контексту та специфіки розвитку національної фестивальної індустрії.

Висновки сформульовані в дисертації, є послідовними та повністю обґрунтованими проведеним аналізом. Застосовані методи, обсяг і якість джерел, а також логіка наукового міркування дають підстави визнати отримані результати достовірними та валідними.

Робота має чітку структуру, де кожен розділ логічно впливає з попереднього. Теоретико-методологічний розділ вибудовує концептуальну основу для аналітичних спостережень, які, відповідно, закладають основу для аналізу соціокультурних наслідків. Здобувачка не обмежується констатацією цифровізації фестивалів, а здійснює глибокий аналіз її причин (технокультурна еволюція від постмодерну до метакультури), проявів (гібридизація, нові форми креативності) та наслідків (виклики для автентичності, локальної ідентичності).

Дослідження позбавлене технологічного детермінізму. О.П. Крупа об'єктивно аналізує як можливості (демократизація доступу, нові форми мистецької експресії), так і виклики/ризики (втрата автентичності, гомогенізація досвіду), що свідчить про збалансованість і наукову обґрунтованість позиції.

3. Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За змістом дисертаційна робота здобувачки Крупи Оксани Петрівни повністю відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341, що зазначено у п. 5 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Дисертаційна робота є завершеною

науковою працею і свідчить про дотримання принципів академічної доброчесності.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові збіги, можна зробити висновок, що дисертаційна робота О.П. Крупи є результатом самостійних досліджень і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Структурно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Дисертація О.П. Крупи «Цифрова трансформація фестивалів у культурі Метавсесвіту: нові можливості та виклики» за змістом відповідає спеціальності 034 «Культурологія» (галузь знань 03 – «Гуманітарні науки»). Загальний обсяг роботи – 221 сторінка, з яких 171 сторінок основного тексту.

У вступі (с.16-22) обґрунтовано вибір теми дослідження, показано рівень її наукової розробленості, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідницької роботи, сформульовано наукову новизну та практичне значення результатів дисертації, розкрито особистий внесок здобувачки, подано відомості про апробацію, публікації, структуру та обсяг дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження» (с. 23-70) наголошено, що сучасні наукові розвідки розширили концептуалізацію фестивалів, залучивши різноманітний спектр культурних святкувань, які не відповідають традиційним уявленням про час і простір, а вивчення фестивалів на сучасному етапі охоплює різні виміри, що відображають багатогранність цих видів культурних івентів. Зарубіжні та українські дослідники класифікують фестивалі на основі їхнього змісту, способу залучення та культурного значення, апробують міждисциплінарний підхід на основі міської географії, управління

міськими регіонами, івент-студій, географії та подієвого туризму, культурної антропології та соціології, що допомагають зрозуміти складну динаміку фестивальної культури. Фестивальна культура є міждисциплінарним полем дослідження, що охоплює культурологічний, антропологічний, соціологічний, історичний, економічний, мистецтвознавчий, туристичний та інші дискурси. Практично усі вищезазначені підходи (порізно чи у взаємодії) застосовуються багатьма дослідниками під час аналізу фестивального руху та івент-індустрії, втім не здатні розкрити весь масштаб трансформаційного впливу цифрового ландшафту на функціонування та розвиток фестивалів у XXI ст., а також осмислити цифрове розширення комерціалізації фестивалів, цифрову трансцендентність локальних просторів і важливість співтворчості, детермінованої цифровими медіа.

З огляду на потребу подальшого вивчення складної взаємодії між фестивалями та цифровізацією, зокрема щодо природи створення фестивалів (репрезентація та автентичність), форми фестивального руху (спільнота та участь), зміни фестивального дискурсу (пам'ять і наративи) та динаміки фестивальної рівності (влада та доступність), викликів для автентичності в умовах нової хвилі цифровізації, гібридизації та зміни концептуальних засад креативності у цифровому фестивальному просторі, логіка міждисциплінарного синтезу диктує колаборацію *Digital cultural studies* та *Festival studies*.

У другому розділі «Цифровізація фестивалів у контексті технокультурної еволюції: від постмодерну до метакультури» (с. 71-132) дисертантка підкреслює, що метакультура є важливою частиною аплікацій *Метавсесвіту*, адже різні культури (орієнтовані на громаду/корпорації) можуть залучати різні групи користувачів. Її вплив на фестивальний рух передусім супроводжувався гібридизацією та переосмисленням концепції креативності у цифровому фестивальному просторі. Йдеться про гібридні івенти як новий тип заходів, які потребують фахових вмій, креативності та

стратегії реалізації. Основою цифрового фестивалю як гібридного івенту є концепція синтетичної фізично-віртуальної зустрічі, коли спільноти паралельно можуть об'єднуватися в режимі офлайн і спілкуватися онлайн, підтримуючи контакт через, приміром, соціальні медіа. Вони стали новою реальністю сучасної івент-індустрії.

Віртуальні або онлайн-івенти (де залучені сучасні аудіовізуальні технології AR та VR) підтверджують кардинальну трансформацію «форми», особливо з VR, коли відвідувачі взаємодіють з абсолютно штучно створеними об'єктами (окремими предметами або цілими «світами»), які не стосуються реальності, в якій перебуває учасник івенту. Віртуальний фестивальний простір – це досі «ненаселена земля», де творчі колективи та організатори можуть забезпечувати присутність на власних умовах, а також впливати, розширювати та формувати її межі. Якщо у творця або колективу є проблеми з технологічною компетентністю, вони звертаються до інженерів та програмістів, які, допоможуть «кинути виклик законам фізики» та втілити нові візуально-звукові рішення. У цьому контексті в дисертації запропоновано креативну модель формування фестивального досвіду в мультикультурі на прикладі віртуального музичного івенту.

О.П. Крупа наголошує, що в умовах Індустрії 4.0 і 5.0 цифрові рішення посилюють процеси фестивалізації, перетворюючи її на «нову культурну стратегію» першої третини XXI ст., що передбачає не просто формальну організацію івентів, а якісну трансформацію простору міста. Внаслідок цієї трансформації виникає «гіперфестивна реальність» – феномен нового етапу цифрової еволюції, що поєднує гібридизацію та віртуалізацію. Вона не лише розвиває івент-індустрію та інкорпорує людину/відвідувача у простір високотехнологічного мистецтва, а й генерує гібридний фестивальний «етос» і новий тип глядача – «Homo Festivus» з його особливими комунікативними правилами, нормами та можливостями.

У третьому розділі «Соціокультурні наслідки та виклики цифрової трансформації фестивалів у першій третині XXI століття» (с. 133-178)

авторка аналізує двобічний вплив цифрової трансформації на фестивальну культуру. З одного боку, розглянуто нові форми соціальної взаємодії та мистецької експресії, що виникають у цифровому середовищі, розширюючи доступ до фестивалів і відкриваючи інноваційні можливості для творців. Гібридні та онлайн-формати долають географічні бар'єри і сприяють формуванню нових, віртуальних спільнот навколо культурних подій. З іншого боку, окреслено виклики, пов'язані з ерозією автентичності традиційного фестивального досвіду. Доведено, що цифрові симуляції неспроможні повноцінно відтворити «ауру» живого івенту – інтенсивність колективних емоцій, полісенсорне сприйняття та ефект спільної фізичної присутності. Унаслідок цього посилюється гомогенізація культурного досвіду, втрачаються локальна ідентичність та унікальність місця, що зумовлює появу антицифрових стратегій як суспільного запиту на повернення до автентичності. Зрештою, майбутнє фестивалів бачиться у пошуку балансу між використанням цифрових інновацій і збереженням сакральних цінностей «живого» фестивального хронотопу.

Підсумовуючи результати дисертаційного дослідження (с. 179-186), О.П. Крупа дійшла таких висновків. По-перше, цифрова трансформація фестивалів у культурі Метавсесвіту сформувала принципово нову, гібридну реальність фестивального досвіду, яка характеризується конвергенцією фізичного та віртуального просторів, появою нових форм мистецької експресії та соціальної взаємодії, а також трансформацією традиційної моделі «артист-глядач» у напрямі активізації ролі учасника (prosumer). По-друге, незважаючи на очевидні переваги цифровізації (демократизація доступу, подолання географічних бар'єрів, інноваційні можливості для творців), вона водночас створює загрози онтологічній основі фестивалю. Доведено, що цифрові формати неспроможні повноцінно відтворити «ауру» живого івенту, що призводить до втрати автентичності, ерозії локальної ідентичності, зменшення інтенсивності колективних емоцій та полісенсорного досвіду.

В цілому дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

4. Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота написана українською мовою. Виклад матеріалу логічний, послідовний і доступний для сприйняття, що свідчить про високий рівень фахової підготовки дисертантки.

5. Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертації висвітлені у 10 наукових працях, серед яких 3 статті видані у наукових фахових періодичних виданнях України, 7 – у збірниках матеріалів наукових конференцій. Виклад основних результатів дисертації у наукових публікаціях є достатньо повним та відповідають вимогам п. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

6. Недоліки, зауваження, дискусійні питання до дисертаційної роботи.

1. Робота має переважно теоретико-аналітичний характер, проте, зважаючи на актуальність теми, виникає питання щодо потенціалу емпіричної верифікації окремих висновків. Подальші дослідження могли б містити кількісні опитування відвідувачів гібридних фестивалів або якісний аналіз інтерв'ю з організаторами для зіставлення їхніх стратегій із запропонованими в роботі теоретичними моделями.

2. У тексті дисертації здобувачка хоча й згадує українські реалії, основним фокусом аналізу є глобальні кейси фестивалів – таких, як Coachella, Burning Man тощо. Тому залишається не достатньо висвітленим питання специфіки та інтенсивності цифрової трансформації саме

українського фестивального руху, враховуючи його унікальні виклики (війна, ресурсні обмеження, розвиток креативних індустрій тощо).

3. Дослідження фіксує стан, сформований під час і безпосередньо після пандемії COVID-19. Виникає питання щодо стійкості виявлених трендів: чи стануть гібридні формати рутинною практикою, чи був це тимчасовий «компенсаційний» етап? Разом з тим, моніторинг еволюції фестивальної індустрії в найближчі 5-10 років міг би підтвердити або скоригувати довготривалість зроблених висновків.

4. Дисертаційна робота ґрунтовно досліджує соціокультурні наслідки, тоді як економічний аспект гібридизації (рентабельність онлайн-компонентів, нові джерела монетизації, ціноутворення, співвідношення витрат і прибутку) висвітлено менше. Аналіз бізнес-моделей, що дають змогу цифровим фестивалям бути не лише культурно, а й економічно стійкими, міг би стати цінним продовженням дослідницької роботи.

Втім висловлені зауваження не впливають на загальний рівень представленого дослідження, а лише вказують на можливі аспекти його продовження, вони не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значущість результатів, а також не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

7. Висновок про дисертаційну роботу

Дисертаційна робота Крупи Оксани Петрівни на тему «Цифрова трансформація фестивалів у культурі Метавсесвіту: нові можливості та виклики» виконана на належному науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є завершеним науковим дослідженням. Сукупність теоретичних і практичних результатів дисертації дає змогу розв'язати наукове завдання, що має істотне значення для спеціальності 034 «Культурологія» з галузі знань 03 «Гуманітарні науки». За актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною дисертаційна робота повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 29 Постанови Кабінету Міністрів України «Про

затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. № 261 зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України, а також п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувачка Крупа Оксана Петрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 034 «Культурологія».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

Докторка культурології, доцентка,
проректорка з наукової та виховної роботи
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

